

I. N. 7.

25

DISPUTATIO THEOLOGICA
DE
NATURA ET CON-
STITUTIONE THEO-
LOGIÆ;

436.

*Censente & suffragante maxime Reverenda
Facult. Theolog.*

In florentissima Regia Universitate Aboënsi
Examini publico proposita:

P R A E S I D E

JACOBO FLACHSENIO,
S.S.,^z Theol. Prof, Publ. & Ord,

R E S P O N D E N T E

NICOLAO Hagman/ W-Goth.

Ad diem 2. Aprilis, Anni Christiani clc lcc lxxx.

In Auditorio Academiæ Maximo
horis ab 8. antemeridianis.

A B O Æ,

Excudeb. JOHANNES WALD/ Acad. Typogr.

Illustri ac Generoso Domino
DN. CAROLO GÖRN
Lib: Baroni de Marienborg /
Dominio de Portula & Sonndz &c. Adolescen-
ti in spem Patriæ certissimam
succrescenti,
DOMINO MEO GRATIOSISSIMO,

Nec non...
VIRO Spectabilis
DN. ELIÆ JOHANNIS FILIO.
Regalum in Territorio Wehmoënsi tributorum
Exigendorum Praefecto accuratissimo, Nutritio meo
liberalissimo, Parentis loco semper de-
venerando.

Disputationem hanc Theologicam
bumilimo & devoto animo dedi-
cat & offert
NICOLAIUS A. HAGMAN.

I. N. J.

DE CONSTITUTIONE THEOLOGIÆ.

THESIS I.

Datur cognitio Dei tum Naturalis tum Revelata, quæ distinctam ab alijs omnibus disciplinis constituit facultatem; diciturque Theologia, voce origine græca & variæ significacionis.

Ex Jero.

Gratias sunt theseos hujus membra, scilicet de existentia absoluta cognitionis Dei 1. *Naturalis*, 2. *Revelatæ*. 3. De existentia utriusque *respectiva*. 4. Voci Theologiae Definitionem *Nominalem* expendit.

S. 1. Cognitio Dei Naturalis *duplex* est: *Subjectiva* seu insita & *Objectiva* seu acquisita. Utramq; dari, probari potest & expressis Scripturæ S. testimonijs & rationibus validis. *Priorem* asserit Paul. Rom. 2: 14, 15. *Posteriorem* verò Rom. 1: 19, 20. item Act. 14: 17. cap. 17: 27. Psal. 19: 2. Ecclesiast. 43: 1. Præterea naturalem hanc Dei notitiam potissimum insitam testantur *hominum tam bonorum quam malorum conscientia*, ad quas & Apost. loco modo citato provocat. Accedit communis omnium gentium & populorum in divinitatū opinione consensus: omnes namq; in eo conveniunt, esse omnino quandam de Deo notitiam seu Theologiam; licet in eo, qualis sit maximè discrepēt: malueruntq; gentes se addicere cultui brutorum, & servire Θεῷ ἀγρόσῳ, quam omni plane Theologia carere.

A

S. 2.

§. 2. Cognitionem Dei Revelatam adstruunt (α) *Aperta Spiritus S. in Scripturis testimonia*, utpote Deut. 4: 6. 1. Cor. 2: 6. (β) *Salutis eternae consequenda necessitas*, ad quam homo perducendus. Cum enim viam ad salutem ignoret citra divinam revelationem, neccssum omnino fuit, ut illa homini divinitus manifestaretur. Joh. 17: 3. 1. Cor. 2: 9. (γ) *Causa efficiens Theologie in actu cau-sandi posita*, divina nempe revelatio, qua Deus sese revelavit spe-ciali quadam ratione in verbo suo. Math. 16: 17. c. 11. 25. 1. Cor. 2: 10. 1. Tim. 3. 6. (δ) *Causa materialis vel objectum Theologiae re-revelatae*: multa enim de Deo & rebus divinis cognoscuntur, quo-rum cognitio per naturam nequaquam haberi posset, ut de Trini-tate, de Christo, prædestinatione, iustificatione &c. Dabitur ergo Theologia revelata, quod erat probandum.

§. 3. Theologia tum *Naturalis* tum *Relevata* probari potest ex Natura Dei, qui summe bonus. Math. 19: 14. Omne autem bonum cum sit communicativum sui, nefas erit dubitare, quin Deus se cum creaturis pro earum capacitate communicaverit. 2. *Vi conjuga-torum* ita infertur: Dantur Theologi, Ergo & Theologia. Hæc de existentia *absoluta*.

§. 4. *Respectivam existentiam* nempe quod à ceteris omnibus facultatibus & disciplinis inferioribus sit distincta, evincit 1. *Peculi-are objectum tum considerationis*, quod constituunt articuli fidei & religionis christianæ; tum *operationis*, quod est homo peccator *qua beabilis* vel æternum salvandus; *qua ratione* hominem nulla aliâ disciplina considerare potest. Humana Sapientia expendit res quæ sensibus & ratione percipi possunt; Theologia vero ea inculcat, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem homini-nis venerunt. 1. Cor. 2: 9. 2. *Finis proprius*, perductio hominis ad sa-lutem æternam, quem nulla alia disciplina intendere aut procu-rare valet. Jam ad vocis ὀνοματολογίαν.

§ 5. Vocem quod concernit Theologie, ab ethnicis quidem primo inventa & introducta est teste Lactantio Lib. de Ira Dei c. 2. Pro-indè apud Plat. Arist. Plurarch. Cic. aliosque gentiles vox hæc sœpi-us occurrit. Euæbius Cæsariensis prolixè recenset prisci ævi gen-tilium Theogiam. Postmodum vero à S. Patribus doctrinæ huic Sacro

Sacra Sanctæ adhibita est. Vociis hujus *concretum* habetur in inscriptione Apocalypseos , ubi Johannes Evangelista elogio Theologi insignitur ; ipsum vero *abstractum* in scriptura S. ἀυτολέξει non reperitur ; sed alia vocabula æquipollentia & quidem ἐμφαπτόλέξει , quæ mox circa vocis Synonymiam recensenda.

§. 6. De *Etymologia* vociis hujus non omnium eadem est sententia. Contendunt plerique Theologiam dici à Deo vel 1. ut *causa efficiēte*, quasi λόγος ἀπὸ τῆς Θεᾶς 2. Pet. 1: 21, vel 2. ut *objecto* quasi λόγος περὶ τῆς Θεᾶς . ἢ περὶ τῶν Θείων. 1. Cor. 2: 8, 12. vel 3. *Ratione finis & effecti*, quia homines divinos & divinæ naturæ consortes facit 2. Pet. 1: 4. Hinc Thomas : *Theologia à Deo docetur, Deum docet & ad Deum ducit*. Quidam dicunt. lunt q. λογίων Θεᾶς γνῶσις ex Rom. 3: 2. Et quamvis Logicorum legibus sit consentaneum, unius vocis plures dari posse notationes, & sic fortè quævis harum esset tolerabilis : nihilo tamen scieus notatione ab objecto petita reliquis hic præferenda; ut sicut ἀνευματολογία & ἀστρολογία non dicunt doctrinam à spiritibus aut ab astris , sed de spiritibus & de astris ; ita & Theologia sermonem potius de Deo quam à Deo notat ; aliás ut infert D. Calovius principium Theologiae cum ipsa Theologia confunderetur. Huc facit, quod τὸ Θεολογεῖν Græcis significat de Deo differere. Nec audiendi, qui exponunt per Deiloquium: Theologia namq; vocabulum apud Latinos quoq; jam invaluit & receptum est.

§. 7. *Homonymia*. Accipitur vox Theologia I. Vel *Impropriæ* & abusive , pro theologia falsa , quæ revelationi divinæ non est conformis, qualis est Theologia tum gentium,tum hæreticorum. vel *propriæ* & verè, pro Theologia vera quæ Deum prout se paterfecit proponit. II. Hæc est vel ἀκέτων exemplaris & infinita , quæ in Deo est per essentiam , de qua 1. Cor. 2: 11. In humana autem Christi natura per unionis gratiam. Col. 2.9. vel ἔκτυπος ex exemplari expressa , finita , creata & accidentalis , quæ est vel humana Christi natura , secundum quam Christus Luc. 2, 52. dicitur creuisse , vel angelorum Matth. 18, 10. Ephes. 3, 10. vel hominum. Hæcq; III, vel *Primavæ* , originalis & concreata , quam ho-

mo ad imaginem Dei conditus obtinebat in *statu naturae institutæ* Col. 3, 10. vel in *statu naturae destituta*; quæ rursum vel *Naturalis*, tum *institutum acquisita*: vel *Revelata*. IV. *Theologia est vel viae* *Evigatorum*, quæ in hac vita habetur, quæ de 1. Cor. 2, 11. Alia *patriæ & comprehensorum* in alterâ demum vita obtainenda 1. Cor. 13, 12. 1 Joh. 3, 2. V. Alia est *extraordinaria revelationis immediata*, ut in Prophetis & Apostolis; alia *ordinaria*, revelationis per scripturam factæ. VI. *Accipitur vox Theologiae vel essentialiter*, prout est habitus animi, vel *Accidentaliter*, prout denotat vel doctrinam vivæ vocis, vel prout in Systemate scriptis comprehenso continetur. In præsens intelligitur *Theologia (α) propriè ita dicta (β)* *exstans eaq; hominum (γ)* In *statu naturae destituta & revelata (δ)* viatorum, (*ε*) tum *ordinaria tum extraordianaria*. & (*ζ*) *essentiali et considerata*, quomodo mox definienda.

S. 8. *Synonymia*; Vocabula æquipollentia sunt vel *έγγραφα*, eaq; vel V. T. ut Psal. 119. viæ Domini; Testimonia ejus: viæ veritatis & fidei: Eloquium vel verbum Domini. Vel N. T. Θεοδιδασκαλία 1. Thes. 4:9. ἐνστέβαι 1. Tim. 2:10. λόγος σοφίας 1. Cor. 12:8. σοφία θεῶν ἐν μυστηρίῳ 1. Cor. 2:7. σοφία πολυπόκιλος Ephes. 2:10. σοφία ἀνθενέρχομενη. Jac. 3:15. Γνώσις τῆς σωτηρίας, Luc. 1:77. Φρόνησις τῆς πνεύματος. Rom. 8:6. vel ἀγρεψία: Θεοσοφία, Θεογνοσία, Θεοφροσύνη, Θεοζοία, Θεογένεια, & quamplurimi tituli honorarij alij, qui brevitatis studio hac vice prætermittuntur. Vide si placet Gerhard. de nat. Theol. & Calov. Ifag. Theol. lib. 1. c. 1.

THEISIS II.

Theologia est habitus animi practicus & revelatione divina haustus de vera religione, qua homo post lapsum per fidem in mundi Messiam ad salutem æternam sit perducendus.

Ἐκθεσις.

S. 1. Exposita definitione nominali, in *reali* occurrit I. *Genus*, quod vel *remotum*, ut habitus; ad perfectiones enim mentis nostræ

nostræ omnino spectat, modo consideretur prout in animo est subjective, non signative ut in libro est. *Habitus* præterea est *intellectualis* non *moralis*, quales virtutes Ethicae. *Principalis* non *instrumentalis*. *Propinguum Genus* est *habitus practicus* speciatim ita dictus, quia finem sibi habet propositum *practicum*. Joh. 20, 31. Rom. 15, 4.

§. 2. II. *Differentia*; quæ desumpta est I. *A causa efficiente* tum *principali*, quæ est Deus T. O. M. qui ut omnis boni, ita & Theologæ author est. Math. 16: 17. *Media*, revelatione per verbum facta, quæ nunc nonnisi Scriptura S. continetur Math. 11:27. Joh. 1. 18. Rom. 16: 16. unde recte Hilar. *A Deo discendum, quid de Deo intelligendum*. Per hanc differentiæ partem distinguitur hic habitus ab habitibus soletia humana acquisitis & infusis, cum sit *Θεός dotos* vel *divinitus datus* sive ordinariè sive extraordinariè, è sola namque revelatione divina hauritur. E numero itaque causarum efficientium seu principiorum Theologæ reiicienda tum *ratio humana*, quæ non est capax eorum, quæ sunt Spiritus Dei I. Cor. 10, 5. Tum *colloquia Angelorum* Gal. 1: 8. Col. 2:18. Tum *traditiones hominum* Math. 15; 9. Col. 2:8. Tum etiam *consensus Patrum & Ecclesie*, quia principiatum est, à Scriptura Sacra ceu principio dependens. De consensu patrum & historia Ecclesiastica inquit Aug. *Genus hoc literarum non cum credendi necessitate sed cum judicandi libertate est legendum*. II. *A Materia circa quam* seu *objecto*. (α) *Traditionis* seu *generali*, quod est *vera religio*, quæ nihil est aliud, quā ratio à Deo præscripta, quā homo à Deo alienus ad Deum per fidē in mundi Messiam perducitur, uteo æternū fruatur, comprehendens omnia ad salutē necessaria, credenda & agenda ut ad eam universa in systemate Theologico proponi solita referātur aut quendam respectum habeant. Per hanc differentiæ partem reiiciuntur religiones falsæ tum *extra Ecclesiam*, tum *intra*, quæ plurimæ, nam neque authorem habent Deum, neque hominem ad Deum adducere valent. (β) *Operationis*, quod est homo peccato obnoxius, quo subjecti materiale innuitur; formale, quā ad salutem æternam perducendus. Quæ determinatio objecti distinguit Theologiam

logiam de qua nunc agimus ab ea quæ erat in statu integritatis, ubi homo expers erat peccati. Distinguit etiam Theologiam naturalem à revelata; innuitq; præterea discrimen considerationis, qua homo vel in Physica vel in Philosophia practica vel in Medicina consideratur, quarum nulla ad hoc formale assurgere vel tentat vel valet. III. *A fine tum ultimo*, qui est salus æterna; vel potius perductio ad salutem æternam Joh. 20, 31. 2. Tim. 3: 15. qui quidem finis est ultimus secundum quid; *absolute vero ultimus* est gloria Dei, ad quam ultimo tendunt omnia. Prov. 16: 4. Cujus causa revelata etiam est Theologia, quæ maximè facit ad illustrandam & amplificandam Dei gloriam; quo enim magis Deus cognoscitur, eò magis glorificatur. Tum *intermedio*, qui est fides recte finis intermedius isq; externus, quia per fidem homo ad æternam beatitudinem perducitur, illeq; actus primò intenditur in Theologia, per quem homo ad salutem est perducendus.

THESIS III.

Theologiæ affectiones sunt unitas, veritas, necessitas, sanctitas.

Ἐκθεσις,

§. 1. Unitatem Theologiæ probat unitas (α) Objecti, (β) Finis. (γ) Mediorum ad unum & eundem finem tendentium; nec aliter se habet hæc unitas, quam habituum totalium reliquorum, qui è pluribus partialibus componuntur.

§. 2. Veritatem Theologiæ adstruunt tum *causa Efficiens* Deus & revelatio divina mentiri nescia, Tit. 1, 2, Tum *objectum*, quod itidem veritatis est divinæ, & deniq; *harmonia* seu *consensus* disciplinarum, quæ naturali constant lumine, cum sacra Theologia: nam ut sonat tritum: *verum vero consonat semper*. Nec sibi invicem contrariari possunt, quæ per scripturam & quæ per naturam sunt reuelata, cum utriusq; reuelationis idem sit author Deus. Rom. 1: 19.

§. 3. Necessitatem hanc efficaci argumento edocet i. *necessitas homi-*

hominum consequendæ salutis aeterna per institutionem & doctrinam in sapientia hac coelesti. Joh. 20:31. Luc. 10: 42. 2. Mandatum divinum, quod nobis hanc ut summe necessariam commendat. Deut. 6:7. Col. 3: 16.

§. 4. Sancta est Theologia modis multis, unde & sacrosancta dici consuevit, tum ab auctore sanctissimo, Deo; tum medio quo nobis confertur verbo Dei sacrosancto; tum objecto, rebus divinis & plane sacris; tum subiecto; nam animam malignam sapientia non introibit Sap. 1, 4. tum effecto. Joh. 17:17. Præterea sanctae erit ratione modis tractandi, quod sanctè debeat tractari hoc studium ab omnibus; sancta erit intentio, cum suscipitur hoc studium; sancta vita, qua exprimendum quod in eadem discimus; sancta deniq; propter media quæ ad studium hoc sacrum requiruntur, nempe oratio, cui Theologæ Studiosus semper vacare debet; hæc namq; studium hoc inchoat Jac. 1: 5. Meditatio continuat Ps. 1. Tentatio consummat. παθήμεν μαθήμεται. Esa. 28:19.

THEISIS IV.

Secundum varium tradendi modum Theologia dispescitur in Catecheticam, Exegeticam, Didacticam, Polemicanam, Asceticam, Ecclesiasticam & Casisticam, quibus additur Patristica & Scholastica.

Ἐπιθεσίς.

§. 1. Dichotomia qui delectantur, distinctionem ita propo-
nunt: Theologia est Rudior seu Catechetica, & Acroamatica seu
accuratori, quæ varia, ceu thesis exprimit. Inter distinctiones
nominales hanc recenser Joh. Frid. König; pure tamen nominale
non esse sed realem evincit D. Calov. hac ratione: quia ethi-
κατ' ἔξοχη Theologi dicantur, qui accuratori in sacris notitia
prædicti sunt: Catechetae tamen qui rudiiores ad salutem informant,
citra ἀκυρολογίαν etiam Theologi dicuntur. Interim non pri-
mariam Theologię partitionem esse vult, sed quod eidem suppo-
natur, quo nomine & hic jam proponitur tanquam distributio
secundaria.

S. 2. *Catechetica* in rudioribus informandis occupatur, & est talis qualis in omnibus requiritur Christianis Heb. 5: 12, 13. *Acroamatica* & accuratori, quæ est doctorum & ministrorum verbi 1. Cor. 3: 2. Heb. 5. 5. 12. 14. Eaque vel *Exegetica* seu *Biblica*, quæ in explicatione textuum sacerorum est occupata. *Didactica* Locos theologicos ordinè & Systematicè proponit, unde & Systematica dicta; & quod thesin præcipue inculcat, inde quibusdam *Theoretica* dicitur. *Polemica* controversias Theologicas tractat; ὥρῳδοξίᾳ defendendo, ἐνηρῳδοξίᾳ rejiciendo & destruendo. *Homiletica* circa praxin concionatoriam versatur, exerceturque perorando in suggestu ad populum. *Aseeticapraxin* tum pietatis tū paracleticam urget: illa praxin legis proponit juxta Decalogum; hæc Evangelij & consolationum fontes aperit. *Casualis* conscientiam in casibus dubiis informat, eamque vel erigit vel emendat, quo cunq; id fiat modo; sive tantum per vim luminis naturalis, ut saepe apud simpliciores, sive per luminis & gratiæ simul. De *Theologia patrum*, quæ antiquitatem Ecclesiasticam & doctrinam patrum exponit, judicium Celeberrimi D. Calovij tale est: Si à Theologia Spiritus S. dissentiat, æquivocè tantum Theologia dicitur; quatenus vero cum eadem consentit, ad illam est reducenda, suoq; constituenda loco, prout patres vel capita fidei tractarunt, vel scripturas explicarunt, vel pugnarunt adversus hæreses & superstitiones easquæ confutarunt, vel in moralibus occupatur. Quæ omnia dicuntur ad tenorem Libri Concordiæ in Epit. Artic. Controv. circa initium.

THEISIS V.

THEOLOGIA tres rectè constituuntur partes: prima de fine tum objectivo, Deo; tum formali, fruitione Dei, seu vita æterna. Secunda de subjecto, homine post lapsum ad Deum & salutem æternam perducendo. Tertia de mediis ad obtainendum finem quo cunq; modo facientibus.

§. 1. Et partes & methodum , quā Theologia tradenda, hæc thesis inculcat , fundata 1. innatura & indole habituum practicorum , quā fieri potest ; quorum est procedere à cognitione finis & subjecti ad cognitionem mediorum quibus finis obtineri potest. Hanc. 2. Methodum innuere videtur D. Paulus aureā epistola ad Romanos , quæ communiter pro Catechesi Apostolica habet & compendio Theologico , ubi primo de notitia Dei naturali agit ; deinde de subjecto homine peccato obnoxio ; postea vero de medijs salutis & reparatione per Christum facta proponit , subjugxitq; sanctitatis studium tanquam veræ & vivæ fidei consecrarium. 3. Descriptio Theologie quam tradit S. Zacharias Luc. 1:77. seqq. ubi mentio fit. 1. Notitia salutis tanquam finis. 2. Conditionis subjecti ad salutem adspirantis , hominum scilicet quod federunt in tenebris & in umbra mortis , hoc est, peccatores sint. 3. Mediorum quibus salus confertur , utpote Misericordiæ Dei & inde ortæ gratiæ visitationis filij Dei , tum ut remissionem peccatorum consequeremur , & illuminati dirigeremur in via pacis. Confirmant eandem 4. Multæ veterum sententiaz , quas videbis apud D. Calov. Syst. Theol. Tom. II. p. 6. & 7.

QUÆSTIONES.

II. An sit legitimum Theologie genus habitus praticus?

§. 1. Affirmanda est hæc quæstio 1. Ex definitione & requisitis legitimi generis. 2. Quia vix commodius genus dari potest.

§. 2. Theologia itaq; non recte definitur per *Doctrinam*, ut fecerunt Ramus, Paræus, Sohnius aliquè: nam doctrina est relatiuum quid; Theologia vero est ens absolutum; Est etiam nimis latum hoc genus & commune omnibus facultatibus: præterea accidentiale est Theologie ut doceatur & discatur, genus vero debet esse essentiale. Contendit quidem Friedlieb. Theogiam si abstractive accipiatur prout est in libro, posse definiri per doctrinam, dicit enim ideo scriptam, ut doceatur & discatur: sed cum non essentialiter sed signative tantum sit in libro, ideo nec illa ratione

tio procedit: Nec 2. per *disciplinam* ob rationes plane easdem, ubi non negamus Theologiam esse disciplinam; sed quod ejus legitimum genus non sit. Nec 3. per *institutionem* cum & illa Theologiæ accidentalis sit. Nec 4. per *Revelationem*; nam revelatio dicit actionem, quale quid Theologia non est definitivè; est & principium Theologiæ. Nec 5. per *agnitionem veritatis*, nam & hæc alius est prædicamenti.

S. 3. Nec 6. per *Sapientiam* ut volunt multi, nam 1. Nec definitio sapientiæ ei competit. 2. Nec requisita ejusdem ab Aristotele recensita lib. I. *Metaph.* C. 2. & 3. quia sapientia est habitus Theoreticus, Theologia vero practicus. Non negandum S. Theologiam in scripturis sæpius appellari sapientiam, utpote Deut. 4. 6. Psal. 19: 18. Psal. 119: 98. Prov. 2. & 3. 1. Cor. 2. 7. & alibi, non tamen in sensu Aristotelico, sed spiritui sancto proprio & cum addito sapientia spiritualis, quomodo de Theologia enunciatur ut synonymum grammaticum non Logicum. Nec omne prædicatum est genus; appellatur Theologia etiam stultitia 1. Cor. 1: 21, 27. ejus tamen esse genus quis dixerit? Nec 7. per scientiam quæ Arist. 6. *Ethic.* c. 3. est ἔξις ἀποδεικτὴν ἐξ ἀράγουσιν, habet quidem & Theologia suas ἀποδειξις sed τρευματικὰς non ἐπισημονικὰς ut docet Apost. 1. Cor. 2: 4; nec procedit hæc demonstratio potissimum à priori sed à posteriori; nec ratione utitur, quippe quam vult captivandam; sed autoritate divina; nec scientiam gignit sed fidem. Reliqua quoq; si examinentur scientiæ requisita, apparebit mox quod non possunt quadrare. Nec deniq; 8. per prudentiam, quod evincere conatur Keckerm, prudentiam faciens duplēm, *Ethicam* seu civilem, moderatricem virtutum Ethicarum, & *Religiosam* direstricem virtutum divinarum seu spiritualium, dicitq; huic favere generi Apost. 1. Cor. 10: 15. Sed frustra adstringitur Theologia ad habitus ab Arist. recensitos, qui tantum naturales & sibi notos enumeravit; hic vero habitus revelatus est, ut patuit. Prudentesq; citato loco apud Paulum longè alio dicuntur sensu quam apud Philosopherum.

II. An Theologia sit habitus Theoreticus, an Practicus,
an vero mixtus?

g. 1. Quod non sit habitus Theoreticus ut contendunt plures
ex Scholasticis sed practicus, his probatur rationibus 1. quia
finem habet practicum cum externum Dei fruitionem, cum internum & intermedium hominum conversionem & ultimum, qui est
perducat ad salutem æternam. 2. Quia objectum speciale habet
non demonstrationis sed operationis, quod est homo æternum
salvandus. 3. Quia media proponit practica, quæ faciunt ad finem
obtinendum, qualia media ex parte Dei sunt, verbum & sacra-
menta: ex parte hominis fides. 4. Quia objectum quoque ge-
nerale est practicum; omne enim quod in Theologia considera-
tur, aut merè & actu est practicum, vel ad praxim dirigitur, nec
alia ratione propriè ibidem tractatur, quam prout praxim respi-
cit: 5. Quia omnes Theologorum functiones sunt practicæ, ut
pote docere, hortari, dehortari, consolari, absolvere pœnitentes,
dispensare sacramenta, instituere examina, exercere disciplinam Ecclesiasticam. 6. Quia principium Theologie revelatio
divina finem habet practicum, Joh. 20: 31. 2. Tim. 3: 16. 17. 18.
7. Quia processus in tradenda Theologia est analyticus, progredi-
tur enim à cognitione finis & objecti, ad considerationem medi-
orum ad finem facientium. 8. Quia studij Theologici requisita
sunt practica, utpote oratio, meditatio, tentatio. 9. Hanc deni-
què sententiam confirmant authoritates & testimonia Theologo-
rum tum antiquorum tum recentiorum nec non omni exceptione
superiora testimonia scripturaræ sacræ. Ex veteribus sunt S. I-
gnatius, Justin. qui inquit: *Non in dittis sed in factis res nostra
religionis consistunt.* Athenagoras, Theodoretus, Gregorius,
Nazianzenus &c. Recentiores; Balthasar Meisnerus Phil. sob. p.
3. Cœlestinus Misenensis, D. Gerhardus, D. Calovius. D. Enevaldus
Svenonius alijq;. Scripturaræ Sacrae testimonia hæc sufficiat addu-
xisse. Luc. 6: 46. *Quid vocatis me Dn. Domine, & non facitis que
dico.* Joh. 13: 17. *Si hec scitis, beati eritis, si feceritis ea.* 1. Cor. 4:
20. *Non enim in sermone est regnum Det, sed in virtute.*

g. 2. Observandum, dum adstruitur Theogiam esse habitum

practicum, non intelligi prixin quæ in humana potestate collo-
catur, & prout secundum Philosophum circa m̄ av̄ḡw̄n̄ ver-
sari dicitur, qui respexit prixin in specie moralem, sed ab hac
plane diversam, spiritualem nempe, quæ consistit in perduktione
hominis ad salutem. Habitus itaq; Practicus non dicitur ob stu-
dium bonorum operum, ut contendit Calixtus & Hornejus, qua-
si illa sint medium consequendæ salutis; sed ob prixin fidei, quâ
ad salutem æternam, adspiramus. Bona enim opera in systemate
Theologico non spectanda ceu medium quoddam consequendi sa-
ludem æternam, vel etiam ut causa sine qua non, aut quæcunquè
conditio salutis æternæ, sed ut effectus & consequentia fidei ju-
stificantis & salvificæ, & ut officia fidelium seu justificatorum.

S. 3. Non itaq; audiendus Drejerus, qui putat absurdum o-
mnia in Theologia esse practica, ita ut per se ad prixin pertine-
ant: in exemplum desumit cognitionem Dei & angelorum. Hu-
jusmodi objectioni respondet D. Meisnerus: inquiens: licet vero
nonnulla contemplemur etiam in Theologia, ut naturam Dei, an-
gelorum & Diabolorum nostramq; conditionem propriam; non ta-
men ista sic cognoscimus ut in illa cognitione acquiescere, aut in-
iam contemplationem pro fine ultimo studij Theologici reputare
debeamus, sed potius ad prixin directa est omnis ista theoria ut ni-
mirum per illam ceu medium prærequisitum & nos ipsos faciamus
salvos & qui nos audiunt. 1. Tim. 4:16.

Aliud itaq; est per se & sua natura pertainere ad prixin, & aliud
divinitus esse revelatum ob prixin, vel eo fine, ut non in so-
la cognitione subsistatur, sed ut eadem ad prixin dirigatur. Non
enim cognitio Dei nobis patefacta est solum ut Deum cognosca-
mas, sed ut in Deum credamus & Deo in æternum fruamur. U-
niversa Theologia, inquit Aug. eò ordinatur, ut Deo fruamur.
Nec angelorum notitia nudæ theorias causa patefacta est, sed ut
studeamus potiri angelorum consortio frui, tandemquè fieri
ἰσάγγελοι. Ex dictis patet, Theoriam vel potius γνῶσιν esse du-
plicem, Absolutam nempe, quæ propter seipsum suscipitur &
disciplinam parit Theoreticam; & Respectivam quæ ad operationem
est relata & propter aliud suscipitur, ut in ea contemplantis ani-
mus

mus non acquiescat , sed ad alium finēm nimirum operationem quandam tendit ; & hæc γράων disciplinam gignit practicam ; talisq; est omnis theoria Theologica , in qua sive Dei essentiam , sive nostram sive Angelicam contempleremus , omnis isthæc contemplatio ad praxin est directa .

S. 4. Quod vero neq; habitus sit mixtus ita evincitur 1. Quia habitus adæquate & sufficienter distinguitur in theoreticum & practicum ; mixtus itaq; non addendus. 2. Quia differentiæ contradictoriæ oppositæ non possunt in una eademq; specie simul concurrere ; at talis est ratio theoretici & practici ; una namq; continet negationem alterius. Habitus speculativus subsistit in sola contemplatione ; Practicus non subsistit in sola contemplatione. 3. Quia fines non sunt subordinati , sed singuli per se seorsim intenti , quales sunt theoria & praxis , quæ non possunt cadere in habitum unum per se. Et deniq; 4. Quia theologia non esset vere una formaliter disciplina , si simul esset theoretica & practica , consequentia ex disciplinis aliis est evidens.

S. 5. Nec obstat , quod D. Meisnerus eandem primitus habitum appellaverit mixtum , parte scil. 1. Phil. Sobr. Mutavit enim sententiam ejusdem Phil. Sobr. part. 3. ubi Theologiam practicam esse dixit , professus deuteræges Φεοτίδες meliores in quæstionibus abstrusis , præsertim ubi nullus habetur idoneus manuductor , quem candorem & veritatis amorem magnopere & merito laudat D. Calov.

III. Quodnam est legitimum Theologiæ objectum?

S. 1. Circa hanc quæstionem maximè variantes sunt opiniones , quarum potiores placet leviter examinare ; ut sententia vera tantò fiat illustrior. 1. Scholasticorum pleriq; cum Thoma objectum Theologia faciunt Deum , idq; diversimodè , vel quæ per revelationem est cognoscibilis vel quæ est Salvator & glorificator , Gillius rationem formalem dicit esse ipsam Deitatem. 2. Alij res credibiles vel eloquia divina objectum Theologiæ faciunt. 3. Quidam , Credenda & agenda. 4. Pelargus Deum & res omnes ab ipso conditas pro objecto assignavit. 5. Paræus , Deum , ejus opera &

& cultum. 6. Nonnulli opera reparationis nostræ ; 7. Non nemo Christum & Ecclesiam, 8. Lombardus signa & res. 9. Arminius officia & actiones hominis quas Deo præstare tenetur. 10. Alij tot dixerunt esse objecta, quæ sunt res Theologicæ; quarum sententiarum nulla acceptanda.

§. 2. Sciendum autem Theologiam cum habitus sit practicus, objectum habere duplex: *Tractationis* seu considerationis quod & *generale* apellat D. Calov. nec non *operationis*; illud supra ad Thes. II. §. 2. diximus esse veram religionem, quæ uno vocabulo omnes fidei articulos comprehendit, sive omnia de quibus in Systemate Theologico agendum venit. *Hoc vero est homo post lapsum*, sed quatenus reparabilis seu ad salutem æternam perducendus. Utrumq; horum prolixè possit probari, argumentis petitis cum à natura disciplinæ practicæ, ubi objectum considerationis est id quod præceptis proponitur & explicatur; operationis vero in quod finis per certa media inducitur, vel quod ad finem consequendum informatur: tum ex indole objecti, & analogia disciplinarum aliarum v. g. Philosophiae practicæ, ubi objectum considerationis sunt virtutes, quæ & alio respectu mediorum induunt rationem; operationis, homo, quæ ad civilem felicitatem perducendus; eadem analogia procedit in Medicina ut & Logica; Tum ex methodo tractationis. Ubi sciendum propter habitus hujus eminentiam qui πνοντρόμε ψηφίζασθεντες est, hunc secundum eas per omnia examinari nec posse nec debere nec omnia ita rigorose exigenda, quæ ad ἀναγνώσθεντες methodi analyticæ faciunt; quin magis respiciendum ad indolem rerum tractandarum, quibus potius methodus accommodanda quam illæ huic attemperari debeant, ut leges Log. monent. E rerum deniq; in Theologia tractandarum inductione assertionis hujus veritas roborari potest: nam omnia quæ in Theologia tradi debent ad hæc objecta revocari optimè possunt.

§. 3. Ad allatas itaq; opiniones breviter sic respondetur, (a) *in genere*, partim confundi objectum tractationis cum objecto operationis, partim illud inadæquatè indigitari. (B) *In specie* ad 1. Deus quidem ob eminentissimam dignitatem primarium est objectum

jectum considerationis Theologiae, sed non adæquatum, plures
namq; articulos involvit religio Christiana; nec illud formaliter,
quatenus per revelationem cognoscibilis, acceptandum: nam sic
Ens necessariū quā tale disciplinæ practicæ objectū constituitur, nec
ratio formalis Dei, qua hic consideratur est ipsa Deitas præcise &
in se, vel quā salvator aut glorificator, sed quā homo eodem æter-
num frui possit. Ad 2. Res credibiles & eloquia Divina objectum
eiusdem sunt considerationis in Theologia, sed his terminis com-
modè & adæquate non innuitur. Ad 3. Credenda & agenda ob-
jectum Theologiae ex falsa hypothesi dicuntur, quā Theologia
constituitur partim Theoretica partim practica, dictum namquè
supra, nihil in Theologia esse quod non sit practicum; eo itaque
sensu, credenda agendis non satis exquisitè contradistingui, ut
quo ad credenda in nuda cognitione subsistatur, quin fiducialis
requiratur apprehensio, quæ praxis est cordis, non theoria men-
tis, ait D. Calov. Accedit quod reperiantur nonnulla in Theo-
logia, quæ propriè loquendo nec sub agendis neq; sub credendis
comprehenduntur, quod tamen in objecti proprij assignatione
fieri debet. Ad 4. Perperam dicitur Theologia versari circa
Deum & res creatas: quia non intendit contemplationem sed o-
perationem; Multaq; occurunt in Theologia tractanda, quæ
nec Deus sunt, nec res creatæ propriè dici possunt; utpote de la-
psu, de peccato originali, actuali, regeneratione, conversione,
justificatione, de sacramentis &c. quæ nec Deus sunt ipse, nec
rerum creatarum catalogo continentur. De cæteris idem ferè est
judicium, scilicet quod partim terminis inconvenientibus, par-
tum inadæquatè Theologiae objectum tantum considerationis indi-
gitent, objecti vero operationis, cuius potior fuisse ratio habenda,
nullam faciunt mentionem, & proinde tanquam erroneæ rejiciendæ.

IV. An Linguarum studium præcipue Græca & Hebræa theologiarum studiosis necessarium?

§. I. Qui non nescit textum Hebræum in V.T. & Græcum in N.T.
esse authenticum, non diffitebitur hujus studii necessitatem; quo-
modo enim quæso textum hunc reddet sibi familiarem, ejusq; genu-
inum sensum assequi valeat, si linguarum quibus ille scriptus est
plane

plane sit studis? Mirum itaq; quid in mentem venerit Hornejo, qui parte 1. Disp. Theol. disp. 1. inquit: *Theologia non doctrina vocum est sed rerum; itaq; praeceps à linguarum cognitione non dependet, ut esse absq; ea prorsus nequeat.* Idem agit Calixtus responso quodam ad Landgr. Hassia: *Quamprimum accederet* (Ranzovius) *co-*
tus immersus erat studijs Ebrea lingue: Ego vero monere, non vi-
deri opera pretium, quod tantum temporis & laboris Grammatica &
vocabulio addiscendis impenderet, qui rerum scientiam adamaret,
& studium illud ad eximiam perfectionem deducturus non esset. Re-
stius itaq; facturum, si Philosophia, Metaphysica, Logica, quarum
plane rudi erat, certis & necessariis ad res recte cognoscendas & di-
judicandas presidijs incumberet. Ebrea lingua studio vix eo per-
veniturum, ut latiniis Vet. Testamenti versionibus que satis præcla-
ra extarent, meliores aliquando daree. Ad rerum cognitionem
adspiranti eas sufficere, satiugq; fore, ut ipsis illis rebus consideran-
dis industriam suam impendat, hocq; sine cum lectione & studio
scripturarum cognitionem Ecclesiastica antiquitatis præscorumque
patrum & conciliorum conjungat. Sed his opponitur illud vetus:
Tutius ex ipsis bibuntur fontibus aquæ; ipsos vero fontes intellige-
re, Græca & Ebrea signari quomodo possint? Quomodo ad nor-
matam & canonem verborum divinitus inspiratorum exigere dubia
valent, si eorum sensum assequi nequeunt & linguam quâ eadem
exarata sunt ignorent? Huc facit monitum Hieronymi: Cogimur
ad Ebreas recurrere & scientie veritatem de fonte magis quam de ri-
vulis querere.

S. 2. Cumq; Theologia magnam partem Grammatica sit, ut ju-
dicarunt Lutherus & Chemnitius; quicquid operis sacræ impendi-
tur Grammaticæ, id omne conductit ad veram scientiam in hoc stu-
diorum sacrorum genere. Nec recte obvertitur; versiones latinas a-
liasq; satis esse præclatas, quibus meliores non facilè quis daturus.
Per necessarium sane est ut dijudicetur, quænam inter versiones in lo-
cis maximè controversis magis accedat ad fontes, quod absq; linguarum
originalium cognitione fieri vix potest. Attendenda itaq; omnino
salutaris parænesis Dn. Frantzi: Utut extrent aureæ & optimæ versiones
bibliorum, tamen fontes necessarii sunt, ut certior reddatur quilibet literatus præ-
sertim fontes ita & non aliter habere.

Tancum hac vice de Theologiz constitutione & indole proponere placuit;

DEO SOLI SIT GLORIA.

JUVENI

Praestantissimo & Politissimo

DN. NICOLAO HAGMAN / W-Goth,
Regiae Academiae Aboensis Alumno perindustria,
Amico meo perquam dilecto;

In Disputatione hac publica Respondenti :

Rem NICOLAE piam versas, dum dogmata pergi
Sapius assidua volvere sacra manu.

Res sacrosanctas qui cauto examine pensat ;

Haurit aquas vivas fontibus ille Dei :

Cælestesque trahit succos is, Numinis alti

Assidue verbi quem sacer urit amor.

His operando sacris HAGMAN Tibi Biblia nunquam

Sacra manus fugiant; quin repetita legas.

Princeps cura sit hac, sacra Biblia semper amares;

Sint hac delicia laetitiaque tua.

Qui lingue strepitu Christi profitentur amores;

Intus sed referunt frigida corda sinu :

Pectore non toto gens hoc est dedita Christo ;

Parte premis curas sed malefana malas

HAGMAN sit tibi cor sincerum & Flaminus ades

Sancti, sub sancto fædere; & hinc vale.

Propteranter adgratulabas
JACOB. FLACHSENIUS.

Exoptatissime DN. HAGMAN

Est quod mihi gratuler de bellissima hacce occasione quâ eximijs
Tuis, Amicorum ocelli, in cultiori literatura progressibus
Publice nunc solenniterque applaudere liceat; Dum enim lauda-
bili prorsus Instituto circa ea unice occuparis, quæ nulli obnoxia
omnem ornant fortunam, obscurus jam esse non potes, &
ejusmodi scintillas cum videmus, Divini quid Pectori Tuо
inesse illico colligimus. Rem dieo, Postquam diuturna nos mu-
tuaque

tuaque Conservudo, non ita priderat, arctius paulo devinxerat,
Unicum hocce semper (Citra adulatio[n]is crimen dictum pura) in Te impensis amavi, quod videlicet Amicis sincero quidem
affectu modeste Velificari, Tibi vero ipsi Commodo placideque
Vivere jam olim didieeris; sic certe est, Inter multos & cum mul-
tis Vivere, velut in Colluvie morum Terrenum est, segregare se
à multis & in tranquilla solitudine se mentemque suam Invenire,
plane Divinum; Non est magnum aut sublime quod Vulgus ad-
miratur, VIR T U E M si possideris, omnem facile foreunx vultum
Intrepide excipies, hujus autem fundamentum atque Basis Doctri-
na est; Vides ergo quare Te amem, propter VIR T U E M vide-
licet ejusque comitem Doctrinam, In quibus ut & in posterum, prout
hactenus, egregie proficias, impensissimo affectu Voveo! imo felicia
auguror, si Viam hanc non cum Impetu & fluctuanti Consilio, sed
constantiter Inieris, si properaveris non festinaris; qui enim serpit,
ignavia semper proximus est, nimium vicissim qui assurgit, Va-
nitatē abripitur, Moderatus Impetus ad serenitatem dicit, Tu
de Coetero quod Tuum est facito, In sublimi Musæ & Apollo ha-
bitant, Ver Tibi nunc Ætatis Amoenissimumque Tempus agitur,
serendum est, sudandum est, foecundus hinc olim, Crede mihi, vitæ
succedet Autumnus.

Amico suo in Paucis Integerrimo bisce
gratulari voluit

OLAUS O. WEXIONIUS.

Dum bona Theologus parat hand unquam peritura,
Et methodo prodit facilique docendo juventam,
Ingenuè monstrans naturam Theologiae:
Cur summo grates merito solvantur lova:
Hic H A G M A N animi dotes vireque ministras,
Nam tu materiam banc defendis at ingeniose.
Gratulor hos ausus; D E U S iñ hac cæpta secundet.

Sic amicissime accinit
GUNNARUS Grahn/ Reg. Al.